

число учасників експерименту – усе це сприяло досягненню високої точності результатів дослідження.

Досить значним чинником, що забезпечив ефективність дослідницько-експериментальної роботи, було застосування системного підходу та системної методології дослідження, що дозволило точно сформулювати мету, завдання та послідовність проведення експерименту.

Отримані під час експерименту результати вимагали перевірки та підтвердження в практиці викладання. Тому наступним етапом дослідження стала апробація технології формування комунікативної культури майбутніх фахівців у процесі викладання гуманітарних предметів та виявлення практичних можливостей підвищення ефективності формування навичок комунікативної культури як професійної цінності студентів вищої школи.

Література

1. Абдуллина О. А. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования; Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов, слушателей Ин-та повышения квалификации преподавателей пед. дисциплин ун-тов и пед. ин-тов.* - М.; Просвещение, 1984.-208 с.

С.В.Шаталова

ІНШОМОВНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ ПОКАЗНИК ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

В статье определяются приоритетные направления исследования иноязычной коммуникативной компетентности как важного показателя профессионализма учителя начальной школы.

The article reveals some prior directions as for investigating foreign language communication competence as a particular feature of primary school teacher professional skills.

Одним з основних і найбільш визначних стратегічних напрямків розвитку сучасної освіти є його гуманізація й гуманітаризація. Гуманітаризація освіти передбачає, перш за все, усвідомлення знань про людину, суспільство, культуру,

ставлення людини до природи. На сучасному етапі розвитку науки існує чітке розуміння того, що освіта на будь-якому її рівні повинна не тільки включати вузькоспеціальну підготовку, але й формувати особистість, виховувати громадянські якості, навчати людину сучасним формам спілкування, готувати її до життя у швидко змінюючому світі, розвивати у неї здібність сприймати нову інформацію і приймати ефективні рішення.

У зв'язку з цим, комунікативна підготовка майбутніх учителів виступає важливою складовою їх професійного становлення. Визначальною в ній є вміння вчителів налагоджувати та корегувати взаємини зі своїми вихованцями, а також взаємини вихованців між собою, що в кінцевому результаті позитивно впливає на навчально-виховний процес, адже ще на початку ХХ сторіччя видатні вчені В.М.Бехтерев і М.В.Ланге довели, що в умовах спільної інтелектуальної праці вирають не лише слабкі, а навіть сильні партнери, оскільки колектив активізує розумову діяльність індивідів.

Спілкування учнів відіграє “велику” (М.М.Скаткін) роль у навчанні. Воно виступає самостійним джерелом різноманітної інформації, а також її трансформатором й інтегратором. Пізнання, які набувають ті, хто навчається, у навчальному процесі, в ході самостійного практичного освоєння світу, із засобів масової інформації – в процесі спілкування оцінюються, набувають для суб'єкта пізнання нові смислові та емоційні відтінки. Спілкування сприяє приведенню знань у систему, благотворно впливає на формування соціально цінних психічних новоутворень, умінь і рис особистості. Стан емоційного комфорту в спілкуванні робить учнів більш упевненими в собі, стимулюючи їх пізнавальну діяльність.

Багато десятиліть тому Виготський (1934) висунув ідею про те, що головне в розвитку особистості – розвиток мовленнєвий, тому що мова – це найбільш типовий посередник для найтипівішого соціального акту – акту спілкування. При розвитку мови у дитини формується здатність брати активну участь у соціальній взаємодії. Соціальні умови стимулюють розвиток цієї людської здатності. Тому мовленнєвий розвиток – це не просто генетично зумовлений хід подій, а контекстуалізований процес розвитку. Все це вимагає від

кожної людини добре володіти словом, мовою і мовленням. Ідеальною є ситуація, коли людина знає кілька мов, вільно користується кожною з них. В наш час, коли у більшості цивілізованих країн світу існує тенденція на оволодіння громадянами двома-трьома іноземними мовами у рамках системи освіти, а процес глобалізації в світі супроводжується надзвичайною активізацією не тільки міждержавних, а й міжлюдських стосунків. Україна приділяє особливу увагу вивченню іноземних мов, починаючи з учнів молодшого шкільного віку: віку, що є періодом найбільш інтенсивного формування навчальної діяльності, яка дуже тісно пов'язана з індивідуально-диференційованим підходом до навчання. Згідно з Концепцією навчання іноземних мов у середній загальноосвітній 12-річній школі, провідною ціллю процесу навчання іноземних мов є практична мета, спрямована на формування в учнів комунікативної компетенції, яка визначає мову як засіб спілкування. Окрім неї, у навчальному процесі реалізуються виховна, освітня і розвивальна цілі.

Таким чином, неоціненною є роль усного слова у професійній діяльності педагога, в тому числі і насамперед педагога, що викладає іноземну мову школярам початківцям. Слово є важливим засобом взаєморозуміння, переконання, інструментом позитивного впливу на особистість. Педагог роз'яснює, консультує, переконує, виступає посередником при вирішенні спірних питань, вступає в полеміку тощо. Отже, оптимальна мисленнєво-мовленнєва поведінка, а у даному випадку йдеться про іншомовну мисленнєво-мовленнєву поведінку, в будь-яких комунікативних ситуаціях для педагога є професійною нормою, а здатність володіти всіма видами усного переконуючого слова у монологічних, діалогічних і полілогічних формах – професійно необхідною.

Тому розв'язання проблеми формування іншомовної комунікативної компетентності у майбутнього вчителя початкової школи у процесі їх підготовки у вищому педагогічному навчальному закладі сприятиме підвищенню ефективності їх професійної діяльності й більш повній самореалізації особистості.

Мета даної роботи полягає в тому, щоб на основі теоретичного аналізу психолого-педагогічної і методичної літератури, а також на ґрунті узагальнення досвіду підготовки вчителів іноземної мови для початкової школи, визначити пріоритетні напрями щодо дослідження іншомовної комунікативної компетентності як важливого показника професіоналізму вчителя початкової школи.

Особливого значення набуває питання формування у майбутніх учителів умінь педагогічного спілкування як основи їх професійної майстерності (О.О.Бодальов, Ф.Н.Гоноболін, Н.В.Кузьміна, О.О.Леонт'єв, І.В.Страхов та ін.). Оволодіння комунікативними уміньми – складової частини загально педагогічних умінь – розглядається в якості найважливішої задачі навчально-виховного процесу у вищій школі (Ю.К.Бабанський, Т.І.Льїна, І.Т.Огородніков, В.О.Сластьонін, О.І.Щербаков та ін.).

На даний момент здійснено значну кількість досліджень, які присвячено комунікативній підготовці вчителя на уроці в плані психолінгвістичного змісту (О.Ф.Бондаренко); на формування комунікативних умінь у студентів під час педагогічної практики (В.К.Єлманова, О.Б.Орлова); на виявлення ролі комунікативних умінь у процесі педагогічної взаємодії викладача зі студентами (О.Ф.Фомін); на виявлення взаємозв'язку спілкування і властивостей особистості студента у процесі професійно-педагогічної підготовки (В.В.Рижов).

У психолого-педагогічній літературі пропонуються також різноманітні методики навчання студентів комунікативним уміньми, що пов'язані з використанням ситуаційно-рольових ігор (В.П.Бедерханова, Н.М.Богомолова); педагогічних етюдів, які змальовують педагогічні ситуації (Л.О.Петровська); мікрОВикладання, мініконкурсів з демонстрацією фільмів про уроки досвідчених учителів з подальшим аналізом (Н.В.Кузьміна); різноманітних систем тренінгів (О.О.Леонт'єв); психофізичних вправ, наріжним матеріалом яких є окремі методи внутрішньої техніки, взятої з театральної педагогіки (Ю.Л.Львова).

У дослідженнях В.А.Кан-Калика, О.О.Леонт'єва, І.А.Зязюна, А.В.Мудрика, С.В.Кондратьєвої та ін. показано, що

педагогічне спілкування не зводиться до рольового, має імпровізаційний характер і кожен педагог розробляє свій стиль.

У наш час у зв'язку з наявною тенденцією до відмови школи від репродуктивно-адміністративної педагогіки і переорієнтацією її на гуманістичну педагогіку співробітництва та співтворчості (Ш.А.Амонашвілі, Є.М.Іллін, І.М.Семенов, С.Ю.Степанов та ін.) змінюється тип взаємодії вчителя і учня. Монологічна, суб'єкт-об'єктна взаємодія змінюється на діалогічну, суб'єкт-суб'єктну (В.Я.Ляудис, О.У.Хараш, Л.О.Петровська та ін.), засвоєння якої вимагає від вчителя більш високого рівня креативності.

Необхідність пошуково-перетворювального відношення до педагогічного спілкування, як умови оволодіння вчителем його суб'єкт-суб'єктними формами, підтверджується дослідженнями, виконаними у межах рефлексивної педагогіки співтворчості (І.М.Семенов, С.Ю.Степанов). У цих дослідженнях показано, що традиційна репродуктивна культуродигма організації розвитку педагогічної майстерності принципово нездатна суттєво допомогти вчителю у засвоєнні суб'єкт-суб'єктного спілкування. Крім знань, умінь та навичок необхідність учителя до пошуку та експериментування. Структура такої пошукової активності відома: вона запускається, якщо є неузгодженість між бажаною моделлю спілкування та її реальним втіленням, і реалізується у самостійній постановці проблеми, її дослідженні, висуванні гіпотез, їх перевірці з наступним отриманням розв'язання у вигляді нових смислів, відношень, прийомів та способів спілкування (М.С.Клевченя, Г.С.Сухобська, С.Ю.Степанов, І.М.Семенов, Ф.Баррон).

Проблему розвитку у вчителя креативності у педагогічному спілкуванні деякою мірою вирішують наявні програми тренінгів з педагогічного спілкування (Т.С.Яценко, В.О.Кан-Калик, А.В.Мудрик, О.Б.Добрович, Н.Ю.Хрящева, Г.Ф.Похмелкіна, Т.Ю.Колошина, М.І.Найденів).

У багатьох психолого-педагогічних дослідженнях висвітлюються різні аспекти процесу оволодіння іноземними мовами (М.М.Василева, Л.С.Виготський, І.О.Зимня, О.О.Леонтєв, Є.О.Маслико, Ю.І.Пассов, В.Л.Скалкін та ін.). У

них, зокрема, досліджено спільні риси та відмінності у вивченні рідної та іноземних мов, сформульовано загальні положення особистісно-діяльнісного підходу, що визначають особливості для педагогічної взаємодії суб'єктів процесу навчання.

Вивчення робіт з цього питання свідчить про те, що проблема формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів вирішується в основному в процесі викладання педагогічних дисциплін, на семінарах з педагогічної практики або розраховано на позааудиторну роботу студентів, що призводить до перевантаження студентів у сучасних умовах педагогічної освіти.

В той же час питання формування іншомовної комунікативної компетентності в процесі викладання іноземної мови у вищому навчальному педагогічному закладі не знайшло свого відображення у наукових дослідженнях і не підлягало спеціальній розробці. Аналіз практичної роботи показав, що на заняттях з іноземної мови викладачі занадто мало уваги приділяють формуванню у студентів педагогічних факультетів іншомовної комунікативної компетентності, цілком зосереджуючись і обмежуючись на передачі випускникам знань свого предмету.

Проблема взаємин педагога з вихованцями розглядається переважно в контексті дослідження різних аспектів педагогічного спілкування, яке було об'єктом дослідження як вітчизняних (О.О.Бодальов, В.В.Власенко, В.Г.Казанська, В.О.Кан-Калик, Я.Л.Коломінський, С.В.Кондратьєва, Н.В.Кузьміна, О.О.Леонт'єв, Х.І. Лійметс, А.А.Реан, Т.С.Яценко та ін.), так і зарубіжних (В.Кессель, А.Косаковські, Г.Хібш, Г.Атвантер та ін.) дослідників.

У навчально-освітніх закладах словесні методи навчання і виховання є провідними. Все, про що людина думає, що чує, бачить, сприймає, оцінює чи обезцінює, - все це вона здійснює через слово і тільки через нього.

Мова, слово, замінюючи предмет чи процес формою називання, викликає у людини таку ж реакцію, як і сам предмет чи процес, а тому й реакція особи на слово відповідає реакції на саму дію, предмет, явище.

Сама дія, предмет, явище, завжди є відносно стабільними, тоді як слово, що їх називає, може бути мовлене з меншою чи більшою експресією (виразністю), і тоді реакція на нього теж буде різною.

Мова є провідним психічним процесом людей. Дослідники підкреслюють, що мова – це соціальна поведінка. Мова знаходить своє вираження у мовленні. Через мовлення реалізується первинна для мови функція – спілкування. Вже у дитинстві дитина активно впливає на хід спілкування. Вона частково визначає коло спілкування, яке, в свою чергу, приймає участь у формуванні дитини як особистості.

В ході розвитку, в процесі спілкування з іншими людьми дитина встановлює соціальні значення і цілі, досягає відчуття особистої ідентичності. Це узгоджене розуміння значень ґрунтується як на лінгвістичній комунікації, так і на невербальній експресії.

Комунікація – це не просто обмін репліками. Комунікація відображає історію стосунків людини, її особистісні особливості, її уявлення про себе та про інших людей, її очікування, у зв'язку з даними стосунками і соціальні норми спілкування.

Ефективне формування готовності студентів до мовленнєвої діяльності у процесі застосування активної діяльності як засобу підвищення рівня комунікативної підготовки матиме позитивні результати тільки в тому випадку, коли можлива поетапна комплексна реалізація умов, що забезпечують одночасне формування компонентів готовності: цільова установка на необхідність оволодіння професійним мовленням, системність розвитку мовлення, особистісна значущість оволодіння уміннями і технологічність розвитку цих умінь.

Формування мовленнєвих умінь як особливого компоненту комунікативності доцільно розглядати в якості обов'язкового у структурі професійної підготовки майбутнього вчителя. При цьому: 1) в основі має бути науково вмотивований пакет спеціальних умінь як показник еталону мовлення вчителя; 2) створюються умови для включення кожного студента у різні види реальної спеціально змодельованої діяльності з

урахуванням його інтересів, мотивів; 3) має здійснюватися процес корекції мотивів, умінь і форм діяльності залежно від змін рівня мовленнєвої активності студента.

Комунікативність учителя є суттєвою рисою, сукупністю певних якостей особистості, що сприяють прийняттю, засвоєнню, використанню й передачі спрямованої на навчання і виховання учнів педагогічної інформації.

Вона полягає у професійній здатності педагога до спілкування, стимулювання позитивних емоцій у співрозмовника й відчуття задоволення від спілкування.

Для подальшого дослідження іншомовної комунікативної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови у початковій школі слід зупинитись на компонентах, які є складовими професійно-педагогічної комунікативності вчителя. До них належать:

- наявність стійкої потреби в систематичному спілкуванні з дітьми в найрізноманітніших сферах;
- взаємодія загальнолюдських та професійних показників комунікативності;
- емоційне задоволення на всіх етапах спілкування;
- наявність здібностей до педагогічної комунікації, набуття комунікативних навичок і вмінь.

Комунікативність учителя формується під впливом багатьох чинників. Переважають при цьому особистісні, що визначають модель комунікативності вчителя:

1. Загальні універсальні якості особистості вчителя: педагогічна спрямованість, психологічна підготовленість, колективізм, доброзичливість, активність у суспільно-політичній і педагогічній діяльності, дисциплінованість, організованість.
2. Спеціальні якості вчителя (характеризують внутрішню структуру його комунікативності): пізнавальні якості (дають змогу особистості сприймати, розуміти й вивчати навколишній світ, реалізують інтерес до пізнання оточуючого, прагнення розвивати „дар пізнання людей”, до співчуття, ідентифікації з іншими людьми тощо); експресивні якості (створюють виразність особистості, через яку вона стає зрозумілою іншим людям, допомагають

“утримувати увагу інших людей”, підтримують прагнення до правдивості й щирості у стосунках, а також емоційну виразність); управлінські властивості (допомагають впливати на інших людей і здійснювати самоконтроль).

Необхідність формування іншомовної комунікативної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови у початковій школі зумовлюється також фактом того, що “комунікативна компетенція учнів формується на основі взаємопов’язаного мовленнєвого, соціокультурного і мовного їх розвитку відповідно до їхніх вікових особливостей та інтересів на кожному етапі оволодіння іноземною мовою. Основою комунікативної компетенції є комунікативні уміння, розвиток яких неможливий без оволодіння мовними засобами реалізації усного або писемного висловлювання. Проте знання лексичного і граматичного матеріалу ще не забезпечує становлення комунікативних умінь. Необхідні навички оперування цим матеріалом, а також використання його для породження і розпізнання інформації у визначених сферах спілкування. Неможливим також є розвиток комунікативної компетенції без відповідних соціокультурних і соціолінгвістичних знань, умінь і навичок, які забезпечують входження особистості в інший соціум – і сприяють її соціалізації у новому для неї суспільстві” [1;3-4]. Задовольнити усі наведені вимоги може лише вчитель з достатнім рівнем сформованості іншомовної комунікативної компетентності, що й зумовлює необхідність подальшого дослідження проблеми, яка аналізується на теоретичному рівні у даній роботі.

Слід також, у контексті досліджуваної проблеми, звернути увагу на зміст навчання іноземної мови на початковому етапі. А саме, важливо зацікавити учнів у вивченні іноземної мови, викликати в них позитивне ставлення до предмета, вмотивувати необхідність і значущість володіння іноземною мовою як неповторним засобом між культурного спілкування. Початкова школа має забезпечити наступність і безперервність процесу навчання іноземної мови у всьому курсі середньої школи, сформувати базові навички і вміння, необхідні для подальшого розвитку комунікативної компетенції в основній і старшій школі. Вона має виховувати комунікативні

потреби у пізнанні інших країн і народів, у пошуку друзів не тільки для спілкування, але й для розв'язання певних проблем власної життєдіяльності. На цьому етапі здійснюється формування навичок і вмінь спілкування в усній і писемній формах у межах сфер і ситуацій, визначених програмою у відповідності до вікових особливостей учнів і їхніх інтересів, на основі використання для цього прийнятих мовленнєвих зразків. Домінуючими є репродуктивні види діяльності, проте учні вже вчаться виконувати нескладні творчі вправи і завдання, спрямовані на розвиток креативного мислення, у них формуються уміння переносити засвоєний навчальний матеріал в інші ситуації спілкування, давати оцінку певним явищам і діям.

Для повноцінної реалізації освітньо-розвивального потенціалу іноземної мови у початковій школі необхідно сприяти тому, щоб процес залучення учнів до вивчення предмета не тільки розширював їхній світогляд, але й сприяв би більш глибокому розумінню власної культури та її ролі в духовному та моральному розвитку людства.

Відповідно до визначених положень стосовно змісту навчання іноземної мови на початковому етапі має бути підпорядковано розробку основних положень щодо формування іншомовної комунікативної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови у початковій школі під час його перебування у вищому педагогічному навчальному закладі.

Наведений теоретичний аналіз і узагальнення власного педагогічного досвіду викладання іноземної мови у процесі підготовки майбутніх учителів іноземної мови у початковій школі дозволяють дійти висновку про те, що іншомовна комунікативна компетентність є важливим показником професіоналізму майбутнього вчителя початкової школи і заслуговує на подальше теоретичне обґрунтування і експериментальну перевірку ефективності її формування на ґрунті створення певних педагогічних умов, які можуть бути визначені як результат проведеного теоретичного дослідження і узагальнення практичного досвіду щодо підготовки фахівців цього напрямку.

Література

1. Концепція навчання іноземних мов у середній загальноосвітній 12-річній школі // English language and culture. – 2004. - № 6. – С. 3-8.
2. Зимняя И.А. Психология обучения иностранным языкам в школе. – М.: Просвещение, 1991. – 222с.
3. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1987. – 190с.
4. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1991. – 223с.
5. Талызина Н.Ф. Педагогическая психология: Учебник для студентов средних пед. учеб. заведений. – 2-е изд., стереотип. – М.: Издательский центр «Академия», 1998.-288с.

Т.Й.Рейзенкінд

ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ АВТОРСЬКИХ ШКІЛ У ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

В статье рассматривается структура семантической модели профессиональной подготовки учителя музыки. Анализируется система взаимодействий компонентов структуры на полифонической основе. Выявляются такие сферы полифонической структуры, как формирование интегративных знаний, полихудожественных умений, комплексных чувств, личностных смыслов.

In article the structure of semantic model of vocational training of the teacher of music is considered. The system of interactions of components of structure on a polyphonic basis is analyzed. Such spheres of polyphonic structure, as formation integration knowledge, poly-art skills, complex feelings, personal senses come to light.

Глибокі процеси перетворення у суспільстві України вимагають перегляду та аналізу змісту вузівської освіти. Великого значення надають розробці та обґрунтуванню дидактичних основ формування професійної свідомості вчителя,